

SENIEJI TRAKAI – tai tik TRETIEJI TRAKAI ? (Trakų kilmės istorija kitu kampu) Dobilas KIRVELIS

Prieš savaitę LR Televizijos **Mūsų Miesteliai** laida, pažymėdama Trakus kaip Lietuvos kultūros sostinę 2020, mus pradžiugino gražiais vaizdais ir idomiais pasakojimais – dokumentiniu Nijolės Baužytės filmu apie Trakus – kaip **Vytauto Didžiojo gimimo vietą**. Skelbiama, kad ši laida tai **Trakai I** – kad apie Trakus bus dar ir daugiau laidų. Todėl nelaukta šiame filme dominavo Senieji Trakai – nuo pirmųjų kadru buvo rodomas Senujų Trakų vienuolynas, ir istorinę medžiagą pateikė vienuolė – sesuo Faustina, vyravo pasakojimai daugiau apie vienuolyną ir vienuolynus.

Žinoma, šiek tiek stebina, kad filmas apie Trakus pradedamas, ne kaip įprasta, nuo Naujųjų Trakų – personaliai Vytauto statytos XV-jo šimtmečio pradžios salos pilies, kuri yra pagrindinis Trakų akcentas. Laukiau, kad 2020 metų laida apie Trakus pačioje pradžioje užsimins, kad tai dar XIII-jo amžiaus gyvenvietė, jau tada turėjusi pilaitę ir valdovus. Nes paskutiniaisiais metais apie gediminaičių kilmę ir jų atsiradimą Trakuose pasirodė naujų žinių.

1 pav. Jeigu Žiliberas de Lanua būtų keliavęs iš Vilniaus į Trakus 1413-14 m. vasarą, tai, priartėjęs prie Lukos ežero, jis būtų galėjęs matyti tokį vaizdą.

Tradicinė Trakų atsiradimo istorija siejama su Gedimino atvykimu ~1316 m. į Senuosius Trakus tapus LDK Didžioju Kunigaikščiu, šių Trakų pilies statyba, šeimos, ypač Kęstučio gyvenimu. Čia apie 1350 m. gimsta Vytautas, karu su Tėvu-Kęstučiu jie šio XIV-jo šimtmečio paskutiniame ketvirtyje stato Trakų pusiasalio, o Vytautas jau XV-jo amžiaus pradžioje – Salos pilis. Visa esminė Trakų atsiradimo istorija talpinama XIV- XV-tame amžiuose.

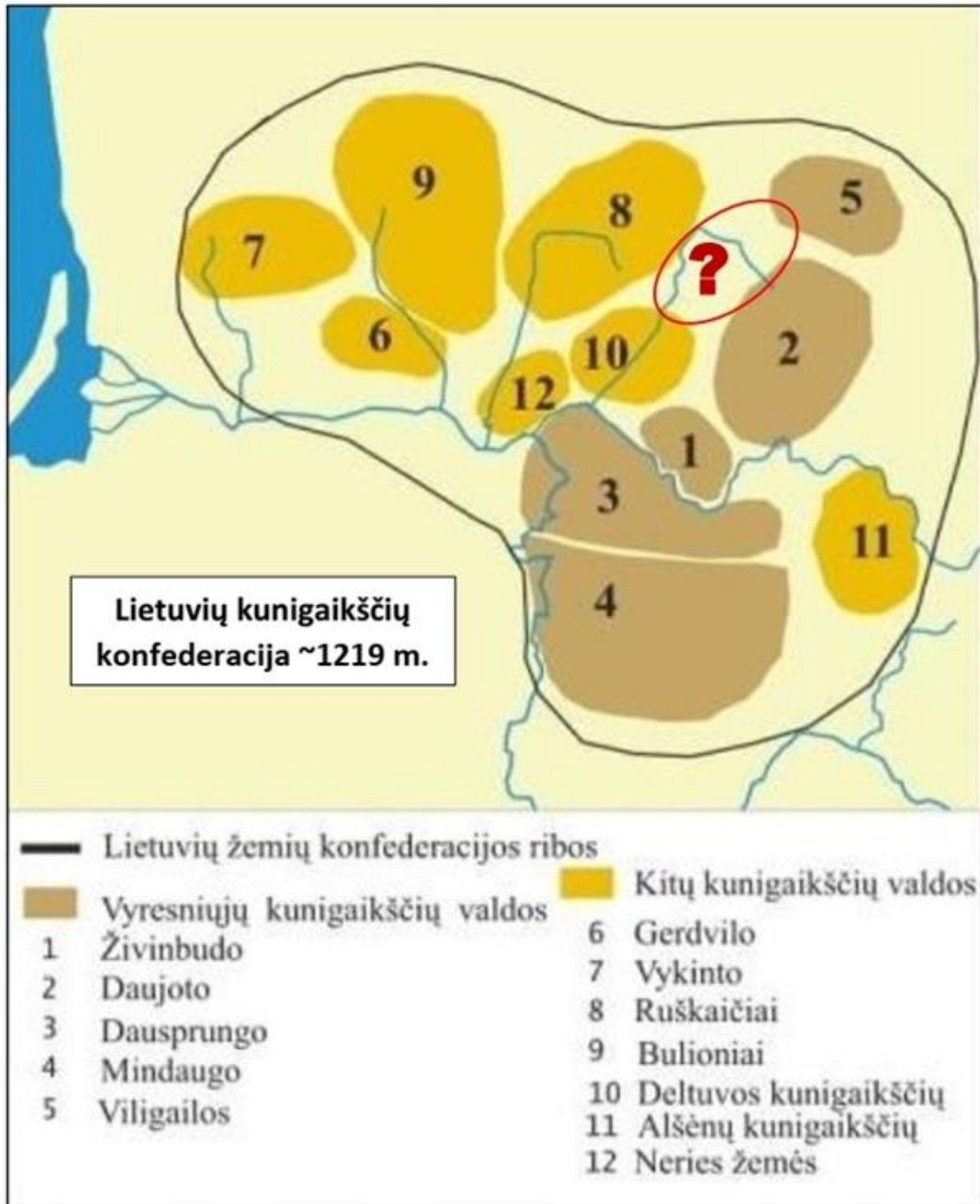
Bet dar 1413-14 metais nuo Dvinsko (Daugpilio) per Užpalius, Balninkus, Giedraičius, Nemenčinę, Vilnių, Trakus į Karaliaučių keliavęs Burgundijos riteris Žiliberas de Lanua (*Guillebert de Lannoy*; 1386–1462 m.) – flamandų keliautojas ir diplomatas, Burgundijos kunigaikščio patarėjas, Auksinio Multino riteris taip aprašo Trakus: „*Išvykęs iš Vilniaus, pasukau į Prūsus ir važiauvau keliu, kuris vedė per Lietuvos Kunigaikštystę. Pirmiausia pasiekiau vieną labai didelį Lietuvos miestą, vadinamą Trakais, skurdžiai apstatytą vien tik mediniais namais ir visai neapvertę. Yra ten dvi pily, kurių viena labai sena medinė, apsupta pylimu iš rastų ir velėnų. Senoji pilis stovi kitoje ežero pusėje, atviroje vietoje. Antra pilis stovi vidury kito ežero neturi ginamųjų sienų...*“ (1 pav.)

Jau iš šio Žilibero de Lanua Trakų aprašymo akivaizdu, kad pirmoji – senoji medinė pilis, apsupta pylimu iš rastų ir velėnų yra dar XIII-jo šimtmečio ir priklausė ne gediminaičiams. Įvertinus šiandieninę Trakų geografiją, ši senoji medinė pilis turėjo būti ant ryškiai iškilusio Trakų aukščiausio Bernardinų kalno.

Kyla klausimas – kieno tai tuo metu buvo ta pilis, kaip ji vadinosi ir kas jos Valdovai ?

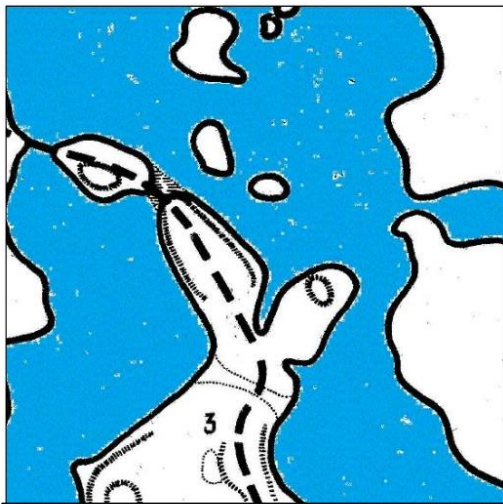
Kristinas Jurgis ASTIKAS gimęs ~1363 m. Trakų salos pilyje

Tokią ar panašią informaciją galime rasti vaikščiodami internetu Vikipedijoje, ypač angliškoje ir Geni. Žinoma, visu tuo galima patikėti, galima ne, XIII-jo a. Lietuvos istorija labai mažai dokumentuota, ir ieškant teisingų vertinimų reikia nebijoti įvairiausių aiškinimo versijų jų aptarimo. Bet kad ant Bernardinų kalno XIII-me a. galėjo būti Astiko Sirputaičio – Kristino Astiko tėvo pilis labai reali prielaida. O tai veda link tolimesnės hipotezės, kad Bernardinų kalnas kažkada galėjo būti ir Astko Sirputaičio senelio – Lizdeikos šventykla. Apie tai buvo rašyta Trakų Žemėje (žiūr. „Trakų Žemė“; 2017, Nr. 30; 2017, Nr. 37 ir 38; 2020, Nr.2.) Detalesnę XIII-jo a. Trakų krašto valdovų bei jų gimininių ryšių analizę tikslinga pradėti nuo istorikų pateikto Lietuvos kunigaikščių 1219 m. konfederacinio žemėlapis (2 pav.). <https://teviskele.weebly.com/ldk-ir-lietuvos-zemelapiai.html>

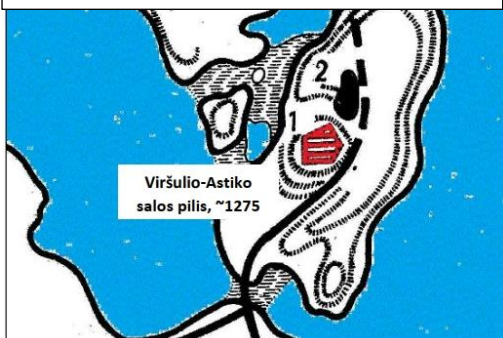

2 pav. XIII-jo amžiaus lietuvių žemių konfederacijos schematizuotas žemėlapis

Šis žemėlapis rodo, kad XIII-jo amžiaus pradžioje Trakų žemes (kairinio Neries kranto teritorijas), valdė Dausprungas ir jo giminė, o kito kranto kraštas buvo Živinbudo giminės valdos. Pastarosioms valdoms, ar prie jų esančioms, priklausė ir Musės upės baseinas, kuris XIII-jo a. vidury buvo LDK kunigaikščio Traidenio (valdė 1268 – 1282 m.) ir jo giminės valdos, net ir su Kernave. Iš kai kurių, gal ir abejotinų šaltinių tarp šių kunigaikštysčių buvo nekonfliktiniai ryšiai – živinbudaitės „Nerimi“ nutekėdavo pas dausprungiečius ir

Antrieji TRAKAI

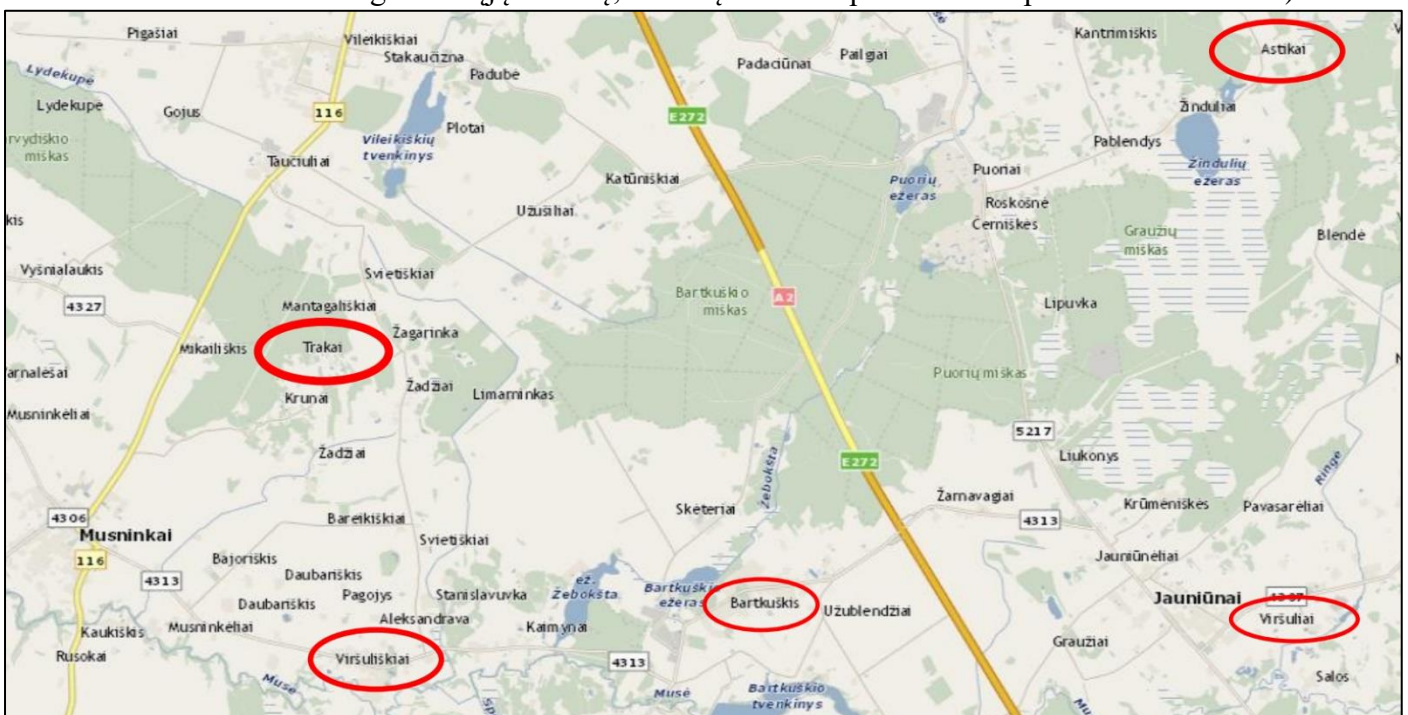

atvirksčiai. Todėl nestebintina, kad Lietuvos konfederacijos kunigaikštystės bendrai organizuodavo karinius žygius, ir mirus vienam didžiajam kunigaikščiui be didesnių konfliktų perimdavo jo pareigas kitas. Žinoma iki tol, kol neatsirado galingi atkaklūs plėšrūnai su kryžiaus ženklais - kalavijuočiai ir kryžiuočiai.

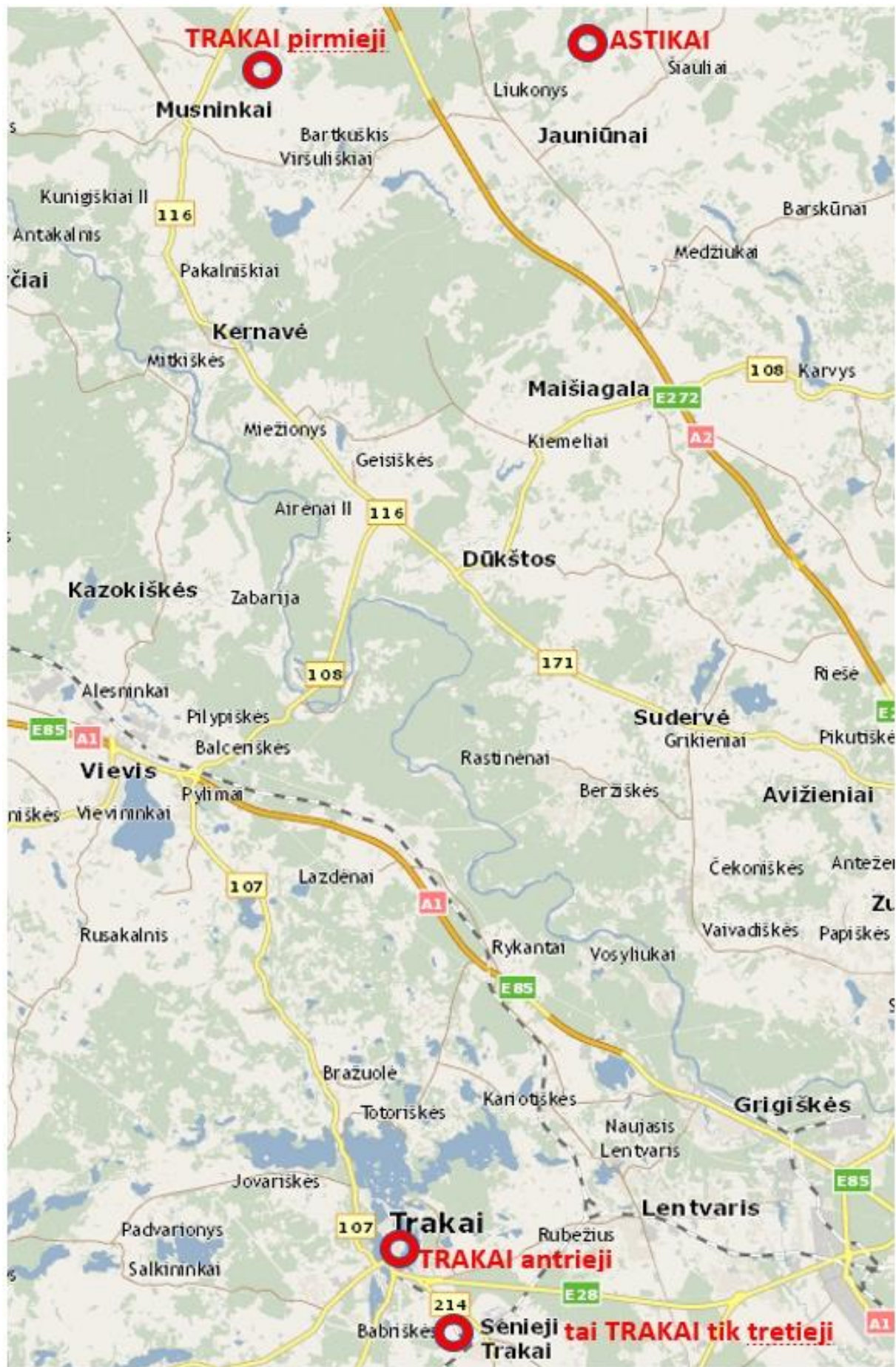
Pirmieji TRAKAI prie Musninkų, o Bernardinų kalno buvusi sala – Antrieji TRAKAI

XIII-jo a. vidury, 1270-1277 metais Lietuvių konfederacija kariavo su Haličo kunigaikščiais dėl Juodosios Rusios – Gardino, Naugarduko, o didžiuoju kunigaikščiu tada buvo Traidenis kilęs nuo Musios ir Kernavės – iš dešiniojo Neris kranto. Ginant Naugarduką žuvo trys Traidenio broliai (Bardys, Lesis, Svilkenis), išliko tik paskutinysis brolis – Sirputis, kuris ir tapo tenai pasilikęs pagrindiniu kunigaikščiu. Realu, kad jo tėvonija buvo Musninkų kraštas – ko gera Trakų, Astikų kaimeliai. (3 pav.) Bet vedant karus Naugarduke – Neris, ypač pavasarį ir rudenį buvo armijai sunkiai įveikiama kliūtis, buvo reikalinga bazinė pilaitė kairiajame Neris krante. Todėl Sirputis-Traidenaitis suderintai, apie ~1275 metus, šiandieninių Trakų ežero, ant tada buvusio dabar vadinamo Bernardinų aukšto kalno-salos pastatė pilaitę. Pilaitę, atrodo, statę traidenaičiai buvo iš Musios Trakų ir gal Astikų kaimelių, buvo iš ten atvykę su šeimomis ir gyvuliais, ir todėl visą tą salą-kalną pavadino Trakais.

Bet Kristinas Astikas, jaunystėje, nuo ~1363 m. iki 1382-86 m. Astiko Sirputaičio sūnus vadintas Vaišundu Astikaičiu, gimęs ir augęs ant šiandien vadinamo Bernardinų kalno, buvo dešimtmetis liūdininkas, kaip pro jų pilaitę, šiandienine Birutės gatve į pusiasalio pilies statybas joja Kęstutis su Vytautu, kaip vežami akmenys ir kitos statybinės medžiagos, ir gal net pasikalba. Be to, jų pilyje gyvena jo tėvo Astiko Sirputaičio Senelis – Krivis Lizdeika. Nes jo – Vaišundo senelis yra Viršulis Lizdeikaitis iš pirmųjų – Musninkų-Kernavės Trakų. Todėl jų pilyje yra Šventasis Aukuras, ir Kęstutis ne kartą svečiuojasi jų pilyje. (Vytauto senelis Gediminas, ieškodamas savo LDK Didžiojo Kunigaikščio rezidencijai XIII-jo a. pradžioje, neišdrįso užimti jų ryškiai geresnio kalno nei Senuosiuose Trakuose – dar gi ir savąją vietovę, esančią už 3 km. pavadino tuo pačiu vardu - Trakai).

3 pav. Šiandieninis Musninkų krašto žemėlapis su traidenaičių vardais vadinamomis gyvenvietėmis (Trakai, Astikai, Viršuliškės, Viršuliai, Bartkuškis)

4 pav. Visų TRAKŲ išsidėsčiusių tarp Musninkų – šiandieninių Trakų geografija

Užtenka Trakuose pasivaikščirot Birutės gatve ir apeit apleistą Bernardinų kalną, kad suprastumei, jog šis kalnas mena kur kas senesnius laikus, nei Pusiasalio, Salos, ar net Senųjų Trakų - gediminaičių pilys. Mažai tikima, kad su šiomis vietomis būtų surištas Gedimino vyresnis brolis LDK kunigaikštis Vytenis. Bet Traideniui, būnant XIII-jo a. 8-tojo dešimtmečio LDK kunigaikščiu, dabartinis Trakų ežerynas buvo ant kovų kelio.

Traidenis, rezidavęs Kernavėje, turėjo atkreipti dėmesį į dabartinių Trakų ežeryno salą su dideliu iškilusiu kalnu 1274-1277 m., kai 1274 m. sumanė LDK valdas išplėsti į pietus – Voluinės, ir net Haličo-Voluinės teritorijomis. Tai išprovokavo Traidenio karą su Haliču. Haličo valdovas Levas, kunigaikštis Vladimiras kreipėsi Aukso Ordos chano pagalbos, kuris mielai atsiuntė Jagurčino vadovaujamus totorius. O šis dar pasikvietė prisidėti Smolensko, Briansko, Turovo, Pinsko rusus. Tokia jungtinė armija 1275-1276 žiemą užpuolė Lietuvos Naugarduką.. Miestas krito, jį ginant žuvo 3 Traidenio broliai – Bardys (Barza), Liesis, Svelkenis. Pilis vadovaujama Sirpučio atlaikė. Bet Traideniui turėjo būti aišku - karas bus tęsiamas. Toliau kelyje užpuolikams Gardinas, o po jo – Kernavė. Didžioji dalis armijos žuvo – būtina ruoštis – tenka sustiprinti prieigas prie Kernavės – organizuoti gynybą. Štai tada Traidenis turėjo pamatyti ir įvertinti dabartinio Trakų ežeryno Bernardinų kalno vertę, ir dar, sisteminei gynybai, turėjo pamatyti ir kalną prie Bražuolės.

Todėl labai realu, kad dar 1275 m. žiemą strategas Traidenis skubotai, ant to meto didelio, šiandieninio Trakų ežeryno, tada buvusios salos kalno (šiandien vadinamo Bernardinų), atvaręs Musninkų krašto kaimų (Trakų, Astikų, Viršulių) žmones įsakė pastatyti medinę pilaitę. Kadangi pirmieji pilies statytojai buvo atvaryti iš Trakų nuo Musninkų, tai jie ir šią pilaitę, kaip ir buvusią savo gyvenvietę, vadino Trakais. Ypač dar kai 1276 m. vasarą prie pilaitės atsikėlė gyventi ir statytojų šeimos. Šią medinę pilaitę matė dar 1413-14 m. per Trakus keliavęs riteris Žilberas de Lanua. O enciklopediniuose žinyuose, kaip jau minėta, rašoma, kad traideniškis, ištikimas Vytauto bajoras, Kristinas Astikas gimė ~1363 m. Trakų salos pilyje. Tai yra tais metais, kai dar Kęstučio šeimyna gyveno šiandien vadinamuose Senuosiuose Trakuose, dar nebuvo ir pusiasalio pilies.

Ir taip apie ~1275 metus atsirado **antrieji Trakai**, kurie dar po 100 metų, pastačius kitose salose Kęstučio pusiasalio ir dar vėliau Vytauto salos pilis, susiformavo **ketvirtieji** – šiandien vadinami **Naujieji Trakai**. O šiandien vadinami **Senieji Trakai**, vadovaujantis išdėstyta istorine, gal ir eretiška hipoteze – yra tik **trešieji Trakai**.

O pravedus aplinkelį ir apgyvendinus erdves tarp Senųjų ir Naujųjų Trakų, mūsų Trakai **taps penktaisiais - Didžiais TRAKAIS**.

<http://www.traku-zeme.lt/trakai-bernardinu-kalnas/>

